

ISSN 2227-2844

# ВІСНИК

---

**ЛУГАНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО  
УНІВЕРСИТЕТУ  
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

---

**№ 22 (257) ЛИСТОПАД**

**2012**

# ВІСНИК

## ЛУГАНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

---

---

### ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

*За матеріалами  
VI Міжнародної науково-практичної конференції  
„Інноваційні процеси в освітньому просторі:  
доступність, ефективність, якість”,  
присвяченої 10-річчю Українського відділення МАНПО*

**№ 22 (257) листопад 2012**

**Частина VIII**

Засновано в лютому 1997 року (27)  
Свідоцтво про реєстрацію:  
серія КВ № 14441-3412ПР,  
видане Міністерством юстиції України 14.08.2008 р.

Збірник наукових праць внесено до переліку  
наукових фахових видань України  
(педагогічні науки)

Постанова президії ВАК України від 14.10.09 №1-05/4

Журнал включено до переліку видань реферативної бази даних  
„Україніка наукова” (угода про інформаційну співпрацю  
№ 30-05 від 30.03.2005 р.)

Рекомендовано до друку на засіданні Вченої ради  
Луганського національного університету імені Тараса Шевченка  
(протокол № 3 від 26 жовтня 2012 року)

Виходить двічі на місяць

**Засновник і видавець –**  
Луганський національний університет імені Тараса Шевченка

**РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:**

**Головний редактор –** доктор педагогічних наук, професор **Курило В. С.**

**Заступники головного редактора –**

доктор педагогічних наук, професор **Савченко С. В.**

**Випускаючі редактори –**

доктор історичних наук, професор **Бур'ян М. С.,**

доктор медичних наук, професор **Виноградов А. О.,**

доктор філологічних наук, професор **Галич О. А.,**

доктор педагогічних наук, професор **Горошкіна О. М.,**

доктор сільськогосподарських наук, професор **Конопля М. І.,**

доктор філологічних наук, професор **Синельникова Л. М.,**

доктор педагогічних наук, професор **Харченко С. Я.**

**Редакційна колегія серії „Педагогічні науки”:**

доктор педагогічних наук, професор **Ваховський Л. Ц.,**

доктор педагогічних наук, професор **Гавриш Н. В.,**

доктор педагогічних наук, професор **Докучаєва В. В.,**

доктор педагогічних наук, професор **Лобода С. М.,**

доктор педагогічних наук, професор **Максименко Г. М.,**

доктор педагогічних наук, професор **Ротерс Т. Т.,**

доктор педагогічних наук, професор **Сташевська І. О.**

доктор педагогічних наук, професор **Хриков Є. М.,**

доктор педагогічних наук, професор **Чернуха Н. М.,**

доктор педагогічних наук, професор **Чиж О. Н.**

**Редакційні вимоги**

**до технічного оформлення статей**

Редакція «Вісника» приймає статті обсягом 4 – 5 сторінок через 1 інтервал, повністю підготовлених до друку. Статті подаються надрукованими на папері в одному примірнику з додатком диска. Набір тексту здійснюється у форматі Microsoft Word (\*.doc, \*.rtf) шрифтом № 12 (Times New Roman) на папері формату А-4; усі поля (верхнє, нижнє, правє й лівє) — 3,8 см ; верхній колонтитул — 1,25 см , нижній — 3,2 см .

У верхньому колонтитулі зазначається: Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка № \*\* (\*\*\*) , 2012.

Статті у „Віснику” повинні бути розміщені за рубриками.

Інформація про УДК розташовується у верхньому лівому кутку без відступів (шрифт нежирний). Ініціали і прізвище автора вказуються в лівому верхньому кутку (через рядок від УДК) з відступом 1,5 см (відступ першого рядка), шрифт жирний. Назва статті друкується через рядок великими літерами (шрифт жирний).

Зміст статті викладається за планом: постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями; аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання цієї проблеми та на які спирається автор; виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується ця стаття; формулювання цілей статті (постановка завдання); виклад основного матеріалу дослідження з певним обґрунтуванням отриманих наукових результатів; висновки з цього дослідження й перспективи подальших розвідок у цьому напрямку. Усі перелічені елементи повинні бути стилістично представлені в тексті, але графічно виділяти їх не треба.

Посилання на цитовані джерела подаються в квадратних дужках після цитати. Перша цифра — номер джерела в списку літератури, який додається до статті, друга — номер сторінки, наприклад: [1, с. 21] або [1, с. 21; 2, с. 13 – 14]. Бібліографія і при необхідності примітки подаються в кінці статті після слова „Список використаної літератури” або після слів „Список використаної літератури і примітки” (без двокрапки) у порядку цитування й оформляються відповідно до загальноприйнятих бібліографічних вимог. Бібліографічні джерела подаються підряд, без відокремлення абзацем; ім'я автора праці (або перше слово її назви) виділяється жирним шрифтом.

Статтю закінчують 3 анотації обсягом 8 рядків українською, російською та англійською мовами із зазначенням прізвища, ім'я та по-батькові автора, назви статті та ключовими словами (3 – 5 термінів).

Стаття повинна супроводжуватися рецензією провідного фахівця (доктора, професора).

На окремому аркуші подається довідка про автора: (прізвище, ім'я, по батькові; місце роботи, посада, звання, учений ступінь; адреса навчального закладу, кафедри; домашня адреса; номери телефонів (службовий, домашній, мобільний).

## ЗМІСТ

### ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1. Дунаєв А. В., Ладига А. И., Попов Э. Н. Современные проблемы усовершенствования медико-правовой терминологии..... 6
2. Золотова Г. Д. Сутність і зміст нехімічних адикцій дітей..... 12
3. Ковальчук І. А. Сутність і зміст соціального виховання..... 24
4. Краснова Н. П. Етичні підходи у сфері ділових відносин..... 29
5. Харченко Л. П. Сприйняття і взаєморозуміння в контексті етики ділового спілкування..... 40

### ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ФАХІВЦІВ

6. Архипова С. П. Системи формування готовності соціальних педагогів і соціальних працівників до освіти соціально незахищених категорій дорослих..... 49
7. Безбородих С. М. Компетентнісний підхід у підготовці конкурентоспроможного фахівця..... 57
8. Дроздов Д. В. Соціально-просвітницький тренінг як умова формування професійних якостей майбутніх тренерів..... 64
9. Загной Т. В. Соціально-психологічні особливості навчально-професійної мотивації студентів..... 71
10. Коваленко С. О. Соціальне самовизначення учнів ПТУ в контексті формування ціннісного ставлення до праці..... 77
11. Лях Т. Л. Мотивація до волонтерської діяльності..... 84
12. Майборода А. О. Акмеологічна компетентність майбутніх фахівців оперативно-рятувальної служби цивільного захисту..... 91
13. Отрощенко Н. Л. Значення соціально-професійної орієнтації в сучасному суспільстві..... 99
14. Сперанська-Скарга М. А. Критерії оцінювання рівня сформованості рефлексивного компоненту професійно-педагогічного іміджу майбутніх учителів філологічних спеціальностей..... 106
15. Тимошенко Н. Є. Умови професійного самовдосконалення спеціалістів соціальної сфери у ресурсних центрах..... 114
16. Хорошевська І. В. Педагогічні умови формування професіоналізму вчителів загальноосвітньої школи в управлінні конфліктами..... 125

## ІСТОРИЯ, ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА СОЦІАЛЬНО- ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ З РІЗНИМИ КАТЕГОРІЯМИ ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ

17. **Бондаренко В. В.** Структура моделі особистості дітей, позбавлених батьківського піклування..... 133
18. **Кальченко Л. В.** Суспільна практика подолання соціального сирітства на теренах України у V-XVII ст..... 142
19. **Костючек М. Ф.** Діагностика стану психологічного здоров'я дітей, постраждалих від торгівлі людьми..... 153
20. **Литвинова Н. А.** Обґрунтування системи профілактики вживання наркотичних речовин підлітками групи ризику..... 159
21. **Мальцева О. І.** Соціальне виховання підлітків засобами мистецтва..... 169
22. **Мотунова Н. В.** Профілактична діяльність кримінальної міліції у справах дітей..... 175
23. **Павлюк Н. В.** Рівень підготовки до сімейного життя розумово відсталих старшокласників як предмет соціально-педагогічного дослідження..... 185
24. **Спіріна Т. П.** Формування мотивації до здорового способу життя у підлітків як соціально-педагогічна проблема..... 193
25. **Терновець О. М.** Деякі аспекти профілактики соціального сирітства..... 201
26. **Юрків Я. І.** Соціально-педагогічна діяльність з підлітками у мікрорайоні загальноосвітнього навчального закладу..... 210

## СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА РОБОТА В ГРОМАДІ

27. **Белецька І. В.** Особливості молодіжного дозвілля на сучасному етапі..... 220
28. **Доннік М. С.** Соціалізація мешканців соціального гуртожитку в умовах соціально-виховного середовища..... 229
29. **Косенчук О. Г.** Соціально-педагогічні умови формування лідерських якостей старшокласників у позаурочній діяльності на рівні міста..... 238
30. **Островська Н. О.** Заклади освітньої сфери як суб'єкт територіальної громади з формування усвідомленого батьківства молоді..... 246
31. **Пастух Н. В.** Зміст соціально-педагогічної діяльності різнопрофільних соціальних інституцій з неповнолітніми, звільненими від відбування покарання з випробуванням..... 255

## **ПІДГОТОВКА СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА ДО РОБОТИ З СІМ'ЄЮ**

- |     |   |     |
|-----|---|-----|
| 32. | <b>Луганцева О. Г.</b> До питання про лідерство соціального педагога у роботі із сім'єю.....                                  | 264 |
| 33. | <b>Нагула О. Л.</b> Психологічна сутність поняття батьківська компетентність молодого подружжя.....                           | 272 |
| 34. | <b>Сьомкіна І. С.</b> Індивідуалізація роботи як умова ефективної діяльності ЦСССДМ з неблагополучними сім'ями.....           | 277 |
| 35. | <b>Тунтуєва С. В.</b> Індивідуальні методи соціально-педагогічної роботи з жінками, постраждалими від насильства в сім'ї..... | 285 |

## **ПІДГОТОВКА ПЕНІТЕНЦІАРНОГО ПЕРСОНАЛУ ДО СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ ІЗ ЗАСУДЖЕНИМИ**

- |     |   |     |
|-----|---|-----|
| 36. | <b>Караман О. Л.</b> Службова підготовка пенітенціарного персоналу до соціально-педагогічної роботи з неповнолітніми засудженими..... | 392 |
| 37. | <b>Третяк О. С.</b> Актуальні проблеми модернізації педагогічних технологій при підготовці майбутніх пенітенціаріїв.....              | 299 |
|     | <b>Відомості про авторів.....</b>   | 309 |

## **СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА РОБОТА В ГРОМАДІ**

УДК 379.8-053.6

**І. В. Бєлецька**

### **ОСОБЛИВОСТІ МОЛОДІЖНОГО ДОЗВІЛЛЯ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ**

Однією з актуальних проблем діяльності культурно-дозвіллевих закладів на шляху вирішення даної задачі, є організація дозвілля молоді. На жаль, в силу соціально-економічних труднощів суспільства, великої кількості безробітних, відсутності належної кількості культурних установ та недостатня увага до організації дозвілля молоді з боку місцевих органів влади та культурно-дозвіллевих закладів, відбувається розвиток позаінституційних форм молодіжного дозвілля. Вільний час є одним з важливих засобів формування особистості молодої людини. Він безпосередньо впливає і на її виробничо-трудова сферу діяльності, бо в умовах вільного часу найбільш сприятливо відбуваються рекреаційно-відновлювальні процеси, що знімають інтенсивні фізичні та психічні навантаження. Використання вільного часу молоддю є своєрідним індикатором її культури, кола духовних потреб та інтересів конкретної особистості молодої людини або соціальної групи.

Будучи частиною вільного часу, дозвілля приваблює молодь його не регламентованістю і добровільністю вибору його різних форм, демократичністю, емоційною забарвленістю, можливістю поєднувати в ньому фізичну та інтелектуальну діяльність, творчу і споглядальну, виробничу й ігрову. Для значної частини молодих людей соціальні інститути дозвілля є провідними сферами соціально культурної інтеграції й особистісної самореалізації. Однак всі ці переваги дозвіллевої сфери діяльності поки що не стали надбанням, звичним атрибутом способу життя молоді.

Практика молодіжного дозвілля показує, що найбільш привабливими формами для молоді є музика, танці, ігри, ток-шоу, КВК, однак, не завжди культурно-дозвіллеві центри будують свою роботу, виходячи з інтересів молодих людей. Треба не тільки знати сьогоденні культурні запити молоді, передбачити їх зміни, а й уміти швидко реагувати на них, зуміти запропонувати нові форми і види дозвільних занять.

Вдосконалення діяльності культурно-дозвіллевого центру з організації дозвілля сьогодні є актуальною проблемою. І її рішення має йти активно в усіх напрямках: удосконалення господарського механізму, розробка концепцій установ культури в нових умовах, підходи до моделі і професії клубного працівника, зміст діяльності, планування і управління установ сфери дозвілля.

Таким чином, сучасний етап розвитку культурно-дозвіллевого

закладу, характеризується переходом від критики існуючого стану до конструктивних рішень. Інтерес до проблем молоді носить постійний і стійкий характер у вітчизняній філософії, соціології, психології, соціальній педагогіці, педагогіці.

Соціально-філософські проблеми молоді як важливої соціальної групи суспільства знайшли своє відображення у дослідженнях С. Іконникової, І. Льїнського, І. Копа, В. Лісовського та ін. Значний внесок у дослідження дозвілля молоді внесли Г. Пруденський, Б. Трушин, В. Петрушев, В. Піменова, А. Гордон, Е. Соколов, І. Бестужев-Лада. До досліджуваної нами проблеми близькі роботи з саморозвитку і самореалізації особистості у сфері дозвілля (А. Беляєва, А. Каргін, Т. Бакланова), з питань психології особистості (Г. Андреева, О. Петровський та ін.).

У науковий аналіз теорії та практики культурно-дозвільної діяльності значний внесок внесли Ю. Стрільцов, А. Жарков, В. Чижиков, В. Ковшар, Т. Кисельова, Ю. Красильников.

У сьогоденній соціально-культурній ситуації молодіжне дозвілля з'являється як суспільно усвідомлена необхідність. Суспільство кровно зацікавлене в ефективному використанні вільного часу людей – в цілому соціально-екологічного розвитку і духовного оновлення всього нашого життя. Сьогодні дозвілля стає усе більш широкою сферою культурного дозвілля, де відбувається самореалізація творчого і духовного потенціалу молоді й суспільства у цілому.

Молодіжне дозвілля має на увазі вільний вибір особистістю дозвіллевих занять. Воно є необхідним і невід'ємним елементом способу життя людини. Тому дозвілля завжди розглядається як реалізація, інтересів особистості пов'язаних з рекреацією, саморозвитком, самореалізацією, спілкуванням, оздоровленням тощо. У цьому полягає соціальна роль дозвілля [1; 2].

Значення даних потреб надзвичайно велике, адже наявність лише зовнішніх, хоч би і визначаючих умов, недостатньо для реалізації цілей усестороннього розвитку людини. Треба, що б і сама людина хотіла цього розвитку, розуміла його необхідність. Таким чином, активне, змістовне дозвілля вимагає певних потреб і здібностей людей. Поза сумнівом, дозвілля має бути всіляким, інтересним, носити розважальний і ненав'язливий характер. Таке дозвілля можна забезпечити наданням можливості кожному активно проявити себе свою ініціативу в різних видах відпочинку і розваг [3].

У сучасних культурно-дозвіллевих установах потрібно добиватися подолання споживчого відношення до дозвілля, яке властиво багатьом людям, які вважають, що змістовне проведення вільного часу їм повинні забезпечити хтось, але лише не вони самі. Отже, ефективність використання молодіжного дозвілля багато в чому залежить від самої людини, від її особистої культури, інтересів тощо. Діяльність людини у вільний час визначається її об'єктивними умовами, докільям, матеріальною забезпеченістю мережею культурно-дозвіллевої установи тощо.



Діяльність культурно-дозвіллевої установи та її поліпшення залежить не лише від умілої організації дозвілля, але і від урахування психолого-педагогічних чинників. Діяльність молодих людей у сфері вільного часу ґрунтується на добровільності, на особистій ініціативі, на інтересі до спілкування і творчості. У зв'язку з цим встають питання спілкування в колективах, і типології дозвіллевої поведінки [4 – 6].

Тому говорити про змістовність заходів, про форми і методи роботи можна говорити лише тоді, коли враховується психологія особистості та психологія груп, психологія колективів та мас. Реалізуючи мету розвитку творчих здібностей, враховуючи особисту ініціативу і добровільність в умовах дозвілля, рід діяльності людей, організатори дозвілля і створюють такі заходи, в яких закладені програми саморозвитку і творчості. Це є корінною відмінністю діяльності в умовах культурно-дозвіллевої установи, від регламентованих умов (навчальний процес, трудова діяльність), де розвиток і збагачення особистості носять настільки добровільний характер.

Але в цих умовах не можна не враховувати загальних психологічних особливостей людини, що виявляються і в пізнавальній і творчій діяльності. Тому не можна відмовлятися від загальних методів педагогічних дій на особистість. Об'єктом цих дій в установі культури є і кожна окрема особистість і група людей, колектив, нестабільна аудиторія і різні соціальні спільності, які відвідують культурно-дозвіллеву установу. Недаремно говорять, що культурно-дозвіллевій установі – є посередником між особистістю і суспільством [7; 8].

Усі ці умови потрібно враховувати в організації дозвілля молоді та в його вдосконаленні. Система організації дозвілля визначається інтересами і потребами молодих людей у вільний час. Потреби у сфері дозвілля мають певну послідовність прояву. Задоволення однієї потреби породжує зазвичай нову. Це дозволяє міняти вид діяльності та збагачувати дозвілля. У сфері дозвілля повинен здійснюватися перехід від простих форм діяльності до усе більш складних, від пасивного відпочинку – до активного, від задоволення глибших соціальних і культурних прагнень, від фізичних форм рекреації – до духовних насолод, від пасивного засвоєння культурних цінностей – до творчості тощо.

Коли міняється соціальне положення людини, рівень її культури, то відразу ж відбувається зміни і в структурі дозвілля. Дозвілля збагачується у міру збільшення вільного часу і зростання культурного рівня. Якщо молода людина не ставить перед собою завдання самоудосконалюватися, якщо її вільний час нічим не заповнений, то відбувається деградація дозвілля, збіднення його структури [9; 10].

Структура дозвілля складається з декількох рівнів, які відрізняються один від одного своєю психологічною і культурною значущістю, емоційною ваговитістю, мірою духовної активності.

Найпростіший вид дозвілля – відпочинок. Він призначений для відновлення витрачених під час роботи сил і підрозділяється на активний

і пасивний. Пасивний відпочинок характеризується станом спокою, який знімає стомлення та відновлює сили. Чим ти зайнятий – не має значення, аби можна було відволіктися, звільнитися від напруги, отримати емоційну розрядку. Звична проста діяльність удома викликає настрій спокою. Це може бути просте перегляд газет, настільна гра, невимушена бесіда, обмін думками, прогулянка. Відпочинок такого роду не ставить перед собою цілей, що далеко йдуть, він пасивний, індивідуальний, містить лише зачатки позитивного дозвілля.

І, проте, такий відпочинок – невід’ємний елемент життя людини. Він служить підготовчою мірою до складнішої і творчої діяльності [4; 5].

Активний відпочинок, навпроти відтворює сили людини з перевищенням вихідного рівня. Він дає роботу м’язам і психічним функціям, які не знайшли застосування в праці. Людина насолоджується рухом, швидкою зміною емоційних дій, спілкуванням з друзями. Активний відпочинок на відміну від пасивного, вимагає як мінімум свіжих сил, вольових зусиль і підготовки. До нього відносять фізкультуру, спорт, фізичні і психічні вправи, туризм, ігри, перегляд кінофільмів, відвідини виставок, театрів, музеїв, прослуховування музики, читання, приятельське спілкування.

Традиційно «розвагами» іменують такі види діяльності у вільний час, які дають можливість повеселитися, відволікають від турбот, приносять задоволення, тобто розваги завжди вимагають активності на відміну від відпочинку, як говорилося вище, який може бути пасивним або напівпасивним. Ще уточнимо, в процесі відпочинку людина відновлює свій фізіологічний стан, а розваги необхідні для зняття психологічних стресів, перевантажень, перевтоми. Отже, розваги вимагають особливого емоційного навантаження.

З активним відпочинком пов’язана активізація духовних інтересів, які спонукають молоду людину до активних пошуків у сфері культури. Ці пошуки стимулюють пізнавальну діяльність особистості, що полягає в систематичному читанні серйозної літератури, відвідин музеїв, виставок.

Якщо розвага служить головним чином емоційній розрядці, то пізнання сприяє розширенню культурного кругозору, вихованню відчуттів, і прояву інтелектуальної активності. Цей вид дозвілля носить цілеспрямований, систематичний характер, це опанування світу культурних цінностей, яке розсовує кордони духовного світу молоді особистості.

Пізнавальна діяльність приносить безпосереднє задоволення і має самостійну цінність для людини. Тут набирає силу найсерйозніший спосіб проведення вільного часу, розрахований безпосередньо не на споживання, а на створення культурних цінностей – творчість. Потреба в творчості глибоко властива кожній людині, і тим більше молодій. Творчість приносить вище задоволення і одночасно є засобом духовного вдосконалення. Елемент творчості містить в собі багато форм дозвілля, причому можливість творити відкривається всім без виключення [11; 12].

Адже кожна людина здібна до творчості. Творчою може бути будь-

яка діяльність, якщо вона захоплює, вбирає в себе кращі душевні сили і здібності людини. До творчості відносяться декоративно-прикладні, художні та технічні види дозвілєвої творчості. До першої відносять рукоділля, випилювання, випалювання, чеканку, розведення домашніх квітів, кулінарну творчість. Художній вигляд творчості містить в собі заняття літературною діяльністю, фольклором, живописом, складанням музики, пісень, участь в художній самодіяльності (сценічна творчість). Технічна творчість передбачає винахідництво, конструювання, раціоналізація [8]. Звичайно, дозвілєва творчість, яка є на перевагу любительською, не завжди досягає вищого, професійного рівня, проте, вона, виступає як надійний засіб, розкриття таланту кожної людини, має великий суспільний ефект.

Слід сказати про те, що не лише творча і пізнавальна діяльність можуть виступати як педагогічний процес. А також організація відпочинку. Адже організувати колективний відпочинок – це означає кожну людину включити в загальну діяльність, з'єднати її особисті інтереси з інтересами інших людей. І ефективність цього процесу багато в чому залежатиме від участі в ньому самих молодих людей, їх уміння відпочивати [13].

Оскільки відпочинок дозволяє визначити місце і роль окремої людини в соціальній системі (соціальній групі, колективі, суспільстві в цілому) відповідно до її індивідуальних якостей і особливостей. Усе це і робить відпочинок соціально-педагогічним видом діяльності. Важливо, щоб кожна людина займалася улюбленою справою і виконувала б ті соціальні функції, які більш всього відповідають її інтересам і можливостям. Так само, окрім потреби в активній діяльності, у людини є потреба в живому спогляданні світу і свого внутрішнього життя, в поетичному і філософському роздумі.

Цей рівень дозвілля називають споглядальним. Йому відповідає спілкування між близькими по духу людьми.

У наш час запити та інтереси молодих людей безперервно міняються і зростають, ускладнюється і структура дозвілля. Вільний час нерівномірно розподіляється серед різних груп населення. Тому необхідно виробити диференційовані форми організації дозвілля різних груп населення. Ця організація повинна включати різні види діяльності. У віковому, професійному, в соціальному положенні люди неоднорідні. Різні категорії людей відрізняються один від одного потребами, рівнем культурної і професійної підготовленості, бюджетами вільного часу і відношенням до нього. Якраз це і повинно враховуватися в роботі сучасних культурно-дозвілєвих установ, повинні пропонувати людям найбільш ефективні у кожному конкретному випадку дозвілєві заняття, свободу вибору і можливість змінити різні види діяльності [8].

Коротко охарактеризуємо ці спільності з точки зору соціальної педагогіки, психології. Для цього почнемо з характеристики самої особистості.

Для вдосконалення діяльності з організації дозвілля велике значення має розуміння процесів, зв'язків і взаємин, що відбуваються в так званих малих групах. Вони є центральною ланкою в ланцюзі «особа-суспільство», тому що від їх посередництва в найбільшій мірі залежить міра гармонійності поєднання суспільних інтересів з особистими інтересами та інтересами мікросередовища, що оточує людину.

У цілому циклі суспільних наук під групою розуміється реально існуюча освіта, в якій люди зібрані разом, об'єднані якоюсь загальною ознакою, різновидом спільної діяльності. А для соціально-психологічного підходу характерна інша точка зору. Виконуючи різні соціальні функції, людина є членом багаточисельних соціальних груп, вона формується як би в пересіченні цих груп, є крапкою, в якій схрещуються різні групові впливи. Це має для особистості два важливі сліdstва: з одного боку, визначає об'єктивне місце особистості в системі соціальної діяльності, з іншої – позначається на формуванні свідомості особистості. Особистість виявляється включеною в систему поглядів, вистав, норм, цінностей багаточисельних груп. Отже, група може бути визначена як «спільність взаємодіючих людей в ім'я усвідомлюваної мети, спільність, яка об'єктивно виступає як суб'єкт дії» [14].

Входивши в такі різні соціальні спільності в малих групах до культурно-дозвіллевих установ, члени їх не лише отримують інформацію, але і засвоюють відповідні установки і способи реагування на суспільні ситуації, знайомляться з іншими людьми. Сучасні культурно-дозвіллеві центри дають широкі можливості регуляції спілкування людей підчас дозвілля, можливості безперервного підвищення рівня і вдосконалення міжособистісних контактів, ведуть роботу по раціональному використанню людьми вільного часу [6].

Потреби, які приводять до участі в масових заходах і можливості, що особливо розширюються, і способи їх задоволення викликають до життя і інші потреби – спілкування у вузькому крузі, особливо близьких один одному людей. Звідси наростаюча тенденція до розвитку камерних жанрів художньої самодіяльності.

Ще характернішою для культурно-дозвіллевої установи спільністю є колектив. Природа стосунків в колективі володіє особливою властивістю: визнанням найважливішої ролі спільної діяльності як чинник, який створює колектив і подальшого всю систему стосунків між його членами.

Найважливіша ознака колективу, по Макаренко, – «це не будь-яка спільна діяльність, а соціально-позитивна діяльність, що відповідає потребам суспільства. Колектив не є замкнутою системою, він включений у всю систему стосунків суспільства, і тому успішність його дій може бути реалізована лише у тому випадку, коли немає розбіжностей цілей колективу і суспільства».

У визначенні основних ознак колективу більшість дослідників згодна. Можна виділити ті характеристики, які називаються різними авторами, як обов'язкові ознаки колективу. Перш за все це об'єднання

людей винивши досягнення певної, соціально схвалюваної мети (у цьому сенсі колективом не може називатися згуртована, але антисоціальна група, наприклад, група правопорушників). По-друге, це наявність добровільного характеру об'єднання, причому під добровільністю тут розуміється не стихійність утворення колективу, а така характеристика групи, коли вона не просто задана зовнішніми обставинами, але стала для індивідів, системою активно побудованих ними стосунків на базі загальної діяльності. Головною ознакою колективу також є його цілісність, це виражається в тому, що колектив виступає завжди як деяка система діяльності, з властивою їй організацій розподілом функцій, певною структурою керівництва і управління. Нарешті колектив є особливою формою взаємин між його членами, яка забезпечує – принцип розвитку особистості не всупереч, а разом з розвитком колективу.

І в дозвіллі колектив також виступає основною ланкою зв'язку між особою і суспільством, і основною формою всієї культурно-дозвіллевої діяльності. Заняття в клубному колективі здійснюються більш на високому рівні активності, не обмеженому лише пізнавальною діяльністю, як це відбувається у виробничих і навчальних колективах [3].

У стабільних колективах, а також в традиційних заходах розвивається інтерес, піднімається активність учасників, увага стає стійкішою. Поважно щоб учасники колективів постійно ділилися своїми успіхами з іншими, постійно взаємодіяли. Практикою доведено, що культурно-дозвіллева установа за своєю природою володіє можливістю розвивати у людей стійкі загальні інтереси і спиратися на них. Якраз аматорство засноване на пристрасному захопленні викликає у людини, підвищену, стійку увагу, що є умовою творчості. Треба прагнути до того, щоб і масові заходи викликали велику активність учасників. Відповідно така активність, викликає увагу і підтримує її на високому рівні [4].

Номинальна група – люди, що випадково зустрілися, нестабільна аудиторія, що характеризується не міцними зв'язками між собою, різними цілями. Це обмежує можливості розвитку динамічних процесів в групі, можливості самоствердження її учасників. Але це зовсім не означає, що в нестабільних аудиторіях не відбувається поширення і закріплення соціально-психологічних змін в свідомості окремих людей і підгруп. Звичайно це відбувається масивніше, це більше йде через задоволення потреб, чим шляхом розвитку їх здібностей (що характерний для стабільних колективів).

Сюди ж можна і віднести масову аудиторію, яка багато в чому відрізняється від гурткової (групової), що складається з відвідувачів, які постійно взаємодіють. Її члени організаційно не оформлені, між ними може не бути жодних постійних контактів, вони навіть не знайомі один з одним, але під час заходу їх об'єднує загальна мета і загальне заняття. І це важливо, оскільки в культурно-дозвіллевій установі з одного боку створюється різномірна аудиторія (по особистих, групових, колективних ознаках), а з іншого – уніфікується, об'єднання всіх на основі спільності

інтересів, однакових мотивів відвідин.

Характер, що складається в дозвіллевому колективі, і рівень взаємин людей рухає або гальмує розвиток «дозвіллевих» інтересів, впливаючи на відношення до відпочинку. Тому дуже важливо в культурно-дозвіллевій установі враховувати різні співвідношення особистісних і групових моментів з різними соціальними процесами [1; 5].

Це дозволяє знайти якомога більше варіантів соціального урівноваження молодій людині з середовищем занять на дозвіллі, а також це розширить мобільність як окремих людей, так і цілих груп відвідувачів установи.

Відбір матеріалу для будь-яких заходів складний і суперечливий. Адже в масовій аудиторії можуть бути люди з різною освітою, віком, соціальним положенням, культурним рівнем. Одні вимагають високої якості заходу, інші про це не замислюються, тому потрібно задовольнити смаки представників і низького і високого рівня підготовки, треба дати матеріал, що виконує прості і складніші педагогічні функції [10].

Таким чином, в нестабільній аудиторії організатор дозвілля має справу з безліччю потреб (і у відпочинку, і в спілкуванні, і в пізнанні, і насолоді) і з безліччю різних інтересів. Тому він повинен володіти педагогічною оперативністю у виявленні і використанні цих моментів. Потрібно враховувати особливості реклами заходу, розглянути мотиви відвідування культурно-дозвіллевої установи.

Сьогодні, зважаючи на піднесення духовних потреб молоді, зростання рівня її освіти, культури, найбільш характерною особливістю молодіжного дозвілля є зростання в ній долі духовних форм і способів проведення вільного часу, що сполучають у собі розвагу, насиченість інформацією, можливість творити й пізнавати нове. Такими «синтетичними» формами організації дозвілля стали клуби за інтересами, любительські об'єднання, родинні клуби, гуртки художньої і технічної творчості, дискотеки, молодіжні кафе-клуби.

### **Список використаної літератури**

- 1. Калинин И.** Клубные парадоксы / И. Калинин // Встреча. – 1996. – №5. – С. 19 – 21.
- 2. Кірсанов В. В.** До питання методології проектування поліфункціональних соціально-культурних програм / В. В. Кірсанов // Вісник КНУКМ. – 2002. – №6. – С. 40 – 48.
- 3. Новаторов В. Е.** Организаторы досуга / В. Е. Новаторов. – М. : Академия, 2007. – 62 с.
- 4. Калинин И.** Клубный клубок / И. Калинин // Встреча. – 1998. – № 6-7. – С. 13 – 15.
- 5. Клубоведение: Учебное пособие** / Под ред. В. А. Ковшарова. – М. : Просвещение, 1972. – 214 с.
- 6. Молодь України: для неї і про неї.** – К. : Український НДІ проблем молоді, 1993. – 106 с.
- 7. Киселева Т. Г., Красильникова Ю. Д.** Межведомственные культурно-досуговые центры открытого типа / Т. Г. Киселева, Ю. Д. Красильникова // Социальная педагогика: Проблемы, поиски, решения: Проспект / ВНИК АПН СССР. – М., 1991. –

341 с. **8. Концепція** громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності // Інформац. зб. Міністерства освіти України. – К. : Либідь, 2000. – № 22. – С. 7 – 21. **9. Грушин Б.** Творческий потенциал свободного времени / Б. Грушин. – М. : Профиздат, 1990. – 279 с. **10. Мосалев Б. Г.** Досуг / Б. Г. Мосалев. – М. : Изд-во МГУК, 1995. – 85 с. **11. Сасыхов А. В.** Методика клубной работы / А. В. Сасыхов // Клубоведение / Под. ред. С. Н. Иконниковой и В. И. Чепелева. – М. : Просвещение, 1990. – С. 84 – 98. **12. Стрельцов Ю. А.** Научно-методические основы культпросвет работы: Учебное пособие / Ю. А. Стрельцов. – М. : Просвещение, 1998. – 241 с. **13. Чижевський Б. Г.** Актуальні проблеми побудови системи виховання в умовах державоутворення / Б. Г. Чижевський // Педагогіка і психологія, 2007. – №1. – С. 111 – 118. **14. Мансуров Н. С.** Теоретические предпосылки программирования развития личностной активности / Н. С. Мансуров. – М. : Просвещение, 1976. – 143 с.

**Белецька І. В. Особливості молодіжного дозвілля на сучасному етапі**

У статті розкриваються культурно-дозвіллеві центри, які є максимальними для реалізації розвиваючих дозвіллевих програм для молоді, в основі яких лежить принцип простоти організації, масовості, включення незадіяних груп молоді. Вдосконалення організації культурних форм молодіжного дозвілля забезпечить їй можливість неформального спілкування, творчої самореалізації, духовного розвитку, сприятиме виховній дії на великі групи молоді

*Ключові слова:* культурно-дозвіллеві центри, молодь, дозвілля.

**Белецька І. В. Особенности молодежного досуга на современном этапе**

В статье раскрываются культурно-досуговые центры, которые являются максимальными для реализации развивающих досуговых программ для молодежи, в основе которых лежит принцип простоты организации, массовости, включение незадействованных групп молодежи. Совершенствование организации культурных форм молодежного досуга обеспечит ей возможность неформального общения, творческой самореализации, духовного развития, будет воздействовать на большие группы молодежи

*Ключевые слова:* культурно-досуговые центры, молодежь, досуг.

**Beleckaya I. V. Features of youth leisure at the modern stage**

The article reveals the cultural and entertainment centers, which are the highest for the development of leisure programmes for young people, which are based on the principle of simplicity organizations, mass character, the inclusion of inactive groups of young people. Improvement of the organization of cultural forms of youth leisure will provide her an opportunity of informal

communication, creative self-actualization, spiritual development, will affect large groups of young people.

*Key words:* cultural and entertainment centers, youth leisure.

Стаття надійшла до редакції 21.09.2012 р.

Прийнято до друку 26.10.2012 р.

УДК 316.61: 37.013.42

**М. С. Доннік**

### **СОЦІАЛІЗАЦІЯ МЕШКАНЦІВ СОЦІАЛЬНОГО ГУРТОЖИТКУ В УМОВАХ СОЦІАЛЬНО-ВИХОВНОГО СЕРЕДОВИЩА**

Сучасний стан розвитку суспільства визначається динамічністю та нестабільністю процесів у політичній, економічній та соціальній сферах, що позначається на матеріальному рівні життя населення і молодих сім'ях, зокрема. Соціально-економічні чинники, що характеризуються постійним зростанням рівня інфляції і безробіття, є одними із першочергових причин появи дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Проблема тенденційного збільшення кількості представників означеної категорії осіб актуалізувала дії держави щодо створення відносно нової ланки в системі влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, а саме, – соціального гуртожитку, головним призначенням якого виступило сприяння ефективній соціалізації вихованців інтернатного закладу. Відносно нещодавнього створення соціального гуртожитку для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, виключає наявність достатньої кількості наукової літератури даної проблематики, особливо у сфері формування знань, розвитку умінь та навичок, сприяння накопиченню мешканцями соціального гуртожитку власного життєвого досвіду. Тому актуальність нашого дослідження щодо ефективної діяльності фахівців закладу, спрямованої на створення умов успішної соціалізації вихованців, не викликає сумнівів.

Зміст соціально-педагогічної діяльності щодо соціалізації мешканців гуртожитку пропонуємо реалізувати через створення соціально-виховного середовища, покликаного здійснювати вплив на вихованців шляхом організації специфічних відносин (між фізичними особами, інститутами соціального спрямування та молоддю, позбавленою батьківського піклування,) всередині цього середовища.

Проблемами соціально-виховного середовища займалися Т. Алексєнко, О. Безпалько, Л. Буєва, І. Зверєва, А. Капська, В. Литвинович, М. Лукашевич, С. Мукомел, М. Плоткін, С. Харченко.